

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського Галузьяка Василя Михайловича про дисертацію Ткачук Ірини Іванівни «Формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Діяльність сучасних фахівців відбувається в умовах постійних інноваційних процесів, безперервного оновлення і технологічного ускладнення виробництва, розвитку ринку праці та посилення конкурентної боротьби. Динамічний розвиток науки, виробничих технологій і ринкових відносин вимагає від сучасних фахівців не тільки ґрунтовних знань та умінь, але й особистісної включеності в професію, ціннісного ставлення до професійної діяльності, віри у свої сили, установки на постійне професійне самовдосконалення. У цьому контексті змінюються вимоги до організації профорієнтаційної роботи в загальноосвітній школі, яка покликана допомогти учням не просто здійснити свідомий вибір майбутньої професійної діяльності, але й сформувати до неї ціннісне ставлення як до засобу особистісної самореалізації та досягнення життєвого успіху. Одним із центральних стає завдання формування і зміцнення спрямованості старшокласників на майбутній професійний успіх, що передбачає розуміння і внутрішнє прийняття цілей майбутньої професійної діяльності, інтерес і схильність до неї, сформованість професійних ідеалів і ціннісних орієнтацій.

Саме від зорієнтованості на досягнення професійного успіху значною мірою залежить успішність оволодіння професією, входження майбутніх фахівців у професійну спільноту, задоволеність виконуваною діяльністю та можливість особистісної самореалізації в ній. З огляду на це, не викликає сумнівів актуальність дисертаційного дослідження К.В. Ткачук, яка ставить за мету теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх у процесі професійної орієнтації.

Як засвідчує структура та зміст дисертаційного дослідження К.В. Ткачук, воно охоплює повний цикл науково-дослідної роботи: від обґрунтування концептуальних основ до практичного впровадження результатів у практику діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, що обумовлено характером проведеного дослідження й повною мірою підпорядковано його меті. Основний текст дисертації викладений на 183 сторінках, що цілком відповідає вимогам до обсягу кандидатських дисертацій. Визначена структура дисертаційної роботи, її змістове наповнення дають підстави вважати її логічно завершеним цілісним науковим дослідженням.

Як видно зі змісту дисертаційної роботи, найбільш істотні наукові результати виконаного І.І. Ткачук дослідження полягають, передусім, у визначенні педагогічних умов формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх, які полягають в: активізації пізнавально-пошукової діяльності учнів для узгодження можливостей їх особистісного розвитку і соціальної реалізації у визначеній професійній сфері; організації проектно-конструктивної діяльності учнів у процесі їх професійного самовизначення; залученні учнів до виконання завдань, які актуалізують емоційно привабливий образ власного професійного успіху; посиленні рефлексивно-регулятивної активності старшокласників як суб'єктів професійного самовизначення і реалізації професійних планів.

Становить науковий інтерес здійснений І.І. Ткачук докладний аналіз сутності і структури спрямованості старшокласників на майбутній професійний успіх. В дисертації доволі докладно розглянуто філософські, психологічні та педагогічні підходи до трактування змісту понять «успіх», «професійний успіх», проаналізовано актуальний стан розробленості досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці. Особливо варто відзначити ґрунтовний аналіз дисертанткою психологічних основ формування спрямованості особистості на успіх в діяльності, зокрема, фундаментальних досліджень мотивації досягнення у зарубіжній психології та вітчизняних концепцій професійного розвитку, обґрунтованих в контексті особистісного та діяльнісного підходів.

Важливе теоретичне і прикладне значення мають визначені в дисертаційній роботі критерії сформованості у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх: узгодженість можливостей особистісного розвитку і соціальної реалізації в обраній професії; дієвість і стійкість наміру виконувати майбутню професійну діяльність згідно з визначеними стандартами; сформованість умінь і якостей, необхідних для організації, рефлексії та регуляції власної активності у процесі професійного самовизначення.

Зміст кожного критерію конкретизовано за допомогою комплексу відповідних показників, які дали змогу дисертантці визначити й охарактеризувати три рівні сформованості у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх.

Варто відзначити представлений в дисертації докладний опис авторських і адаптованих методик, які використовувалися з метою діагностування сформованості в учнів досліджуваної якості за кожним із визначених критеріїв.

У дисертації та авторефераті достатньо повно розкрито методичні шляхи практичної реалізації визначених педагогічних умов формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх. Становлять науковий інтерес визначені дисертанткою особливості поетапної зміни форм профорієнтаційної роботи з учнями по мірі їх розвитку як суб'єктів професійного самовизначення. Встановлено, зокрема, що на етапі активізації пізнавально-пошукової діяльності учнів доцільними є профорієнтаційні уроки, професіографічні дослідження, профорієнтаційні ігри, елементи профорієнтаційного тренінгу; на етапі проектно-конструктивної діяльності – освітньо-профорієнтаційні проекти; на етапі практичної реалізації емоційно привабливого образу власного професійного успіху – аналіз проблемних ситуацій, робота зі “Щоденником вибору професії”; нарешті, на етапі рефлексивно-регулятивної активності – групове та індивідуальне профконсультування. Виявлений у дослідженні стадіальний характер становлення спрямованості старшокласників на професійний успіх має важливе значення для вдосконалення профорієнтаційної роботи в загальноосвітній школі.

Вагомим доробком дисертаційного дослідження І.І.Ткачук є розроблений курс “Професійний успіх: стратегія руху”, два варіативні модулі до рекомендованого МОН України профорієнтаційного курсу “Побудова кар’єри”, а також робочий зошит до програми “Професійний успіх: стратегія діяльності” і “Щоденник вибору професії” для старшокласників. Завдяки розробленим навчально-методичним матеріалам дисертаційне дослідження має не лише науково-теоретичне, але й вагоме прикладне значення для вдосконалення шкільної профорієнтаційної діяльності.

Варто акцентувати увагу на обґрунтованому і кваліфікованому використанні дисертанткою обраних методів дослідження, які доповнюють один одного та забезпечують можливість комплексного пізнання досліджуваного предмета. Так, теоретичні методи дали змогу дисертантці, по-перше, систематизувати теоретичні матеріали з досліджуваної проблеми на основі всебічного вивчення й аналізу психолого-педагогічної літератури; по-друге, виявити зв’язки та взаємозалежності між досліджуваними поняттями і явищами, по-третє, сприяли визначенню педагогічних умов формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх. Емпіричні методи забезпечили об’єктивне діагностування рівня сформованості досліджуваного особистісного утворення та перевірку ефективності педагогічних умов його формування в умовах профільної старшої школи.

Досить ретельно дисертанткою сплановано і реалізовано експериментальну частину дослідження. До експериментальної роботи було залучено достатню кількість респондентів. Результати формувального експерименту переконливо свідчать, що розроблена на основі обґрунтованих в дисертації педагогічних умов методика формування спрямованості старшокласників на професійний успіх стимулює їх особистісно-професійний розвиток, сприяє формуванню ціннісного ставлення до професії як засобу особистісної самореалізації.

Вірогідність одержаних результатів дослідження забезпечена застосуванням методів, адекватних меті та завданням дослідження, а також репрезентативністю вибірки, кількісним та якісним аналізом емпіричних результатів, застосуванням методів математичної статистики. Важливо, що

обґрунтовані в дисертації педагогічні умови формування у старшокласників спрямованості на професійний успіх впроваджено в навчально-виховний процес чотирьох загальноосвітніх шкіл I–III ст. та трьох міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, що засвідчено відповідними довідками.

Результати дослідження висвітлено в 20 публікаціях (з яких 13 одноосібних), з них 6 статей у вітчизняних, 2 – у зарубіжних фахових виданнях, 5 методичних посібників, 2 навчальні програми, 5 статей у збірниках матеріалів конференцій.

Основні положення та результати дослідження пройшли належну апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних вимог.

Отже, наведені факти вказують на те, що автору дисертаційної роботи вдалося повною мірою досягти поставленої мети і розв'язати поставлені завдання.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу І.І. Ткачук, в порядку дискусійного обговорення хочемо висловити її автору ряд зауважень і побажань:

1. Дискусійним видається визначення одним із показників сформованості у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх «особистісного і соціального розвитку у майбутній професії» (с. 64). Очевидно, що особистісний і соціальний розвиток учнів у професії можна оцінити лише на етапі їх самостійної діяльності. Можливо, більш коректно було б вести мову про «сформованість (адекватність) уявлень учнів про власний особистісний і соціальний розвиток у майбутній професії».

2. У другому розділі дисертантка представила результати констатувального етапу дослідження, в яких основна увага приділяється з'ясуванню актуального стану сформованості у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх. Меншою мірою проаналізовані методичні аспекти профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх закладах, які зумовлюють визначені особливості та рівневі характеристики розвитку досліджуваної особистісної якості.

3. У дисертації використовується широкий набір методик для діагностування сформованості у старшокласників спрямованості на професійний успіх, однак не розкрито алгоритм визначення на їх основі рівнів сформованості досліджуваної якості.

4. На наш погляд, дисертантка дещо вузько трактує потенціал професійної орієнтації в ЗНЗ щодо формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх, вбачаючи його головним чином у відповідності змісту навчальних профілів визначеним сферам майбутньої професійної діяльності учнів. Очевидно, варто було також вказати на значні можливості різних форм, методів і технологій організації профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи, а також важливу роль особистості педагога та стилю педагогічного спілкування у формуванні професійних очікувань школярів, про що, власне, йдеться у дисертаційному дослідженні.

5. Спостерігаються певні диспропорції в розкритті сутності та шляхів реалізації визначених педагогічних умов формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх. Зокрема, менш детально розкрито третю умову: «залучення старшокласників до вирішення профорієнтаційних завдань практичної реалізації емоційно привабливого образу власного професійного успіху». Варто було більш конкретно описати зміст відповідних завдань.

Вказані зауваження й побажання значною мірою мають дискусійний характер і не знижують загальної теоретичної та практичної цінності дослідження.

Вважаємо, що дисертаційна робота І.І. Ткачук є завершеним, цілісним, самостійно виконаним дослідженням актуальної проблеми формування спрямованості старшокласників на майбутній професійний успіх. Проведене дослідження виконане на належному науковому рівні, характеризується новизною, теоретичною і практичною значущістю.

Автореферат дисертаційного дослідження написаний відповідно до чинних вимог і адекватно розкриває його сутність і результати. Зміст автореферату відповідає тексту та висновкам дисертації.

Аналіз змісту дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць І.І. Ткачук дає підстави зробити наступний загальний висновок.

Дисертація «Формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх» за актуальністю та змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу її основних результатів у публікаціях відповідає вимогам, які висуваються нормативними документами до кандидатських дисертацій, а її автор Ткачук Ірина Іванівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри педагогіки і професійної освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені М. Коцюбинського



Галузяк В. М.

